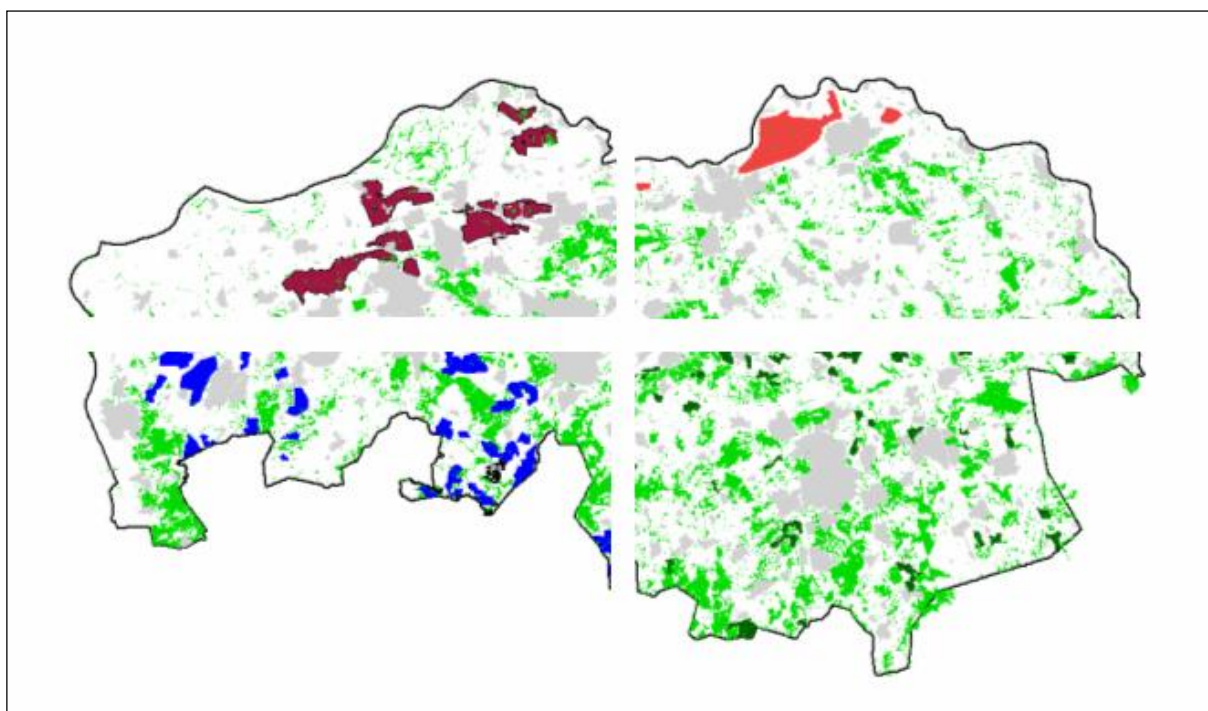

Aanpassingen Leefgebiedplan Agrarisch Landschap

Notitie over herziening doelsoorten, gebieden en maatregelen

11 januari 2010

Provincie Noord-Brabant
Bureau Natuurverkenningen

A. Braam
G. van Gool
J. Wouters

Inhoud

1. Inleiding.....	3
2. De nieuwe zoekgebieden.....	4
2.1 Herindeling leefgebiedtypen	
2.2 Herbegrenzing zoekgebieden	
3. Prioritaire doelsoorten per leefgebiedtype.....	9
4. Maatregelen.....	11
5. Aanbevelingen.....	13

Literatuur

Bijlagen

1. Inleiding

Sinds vijf jaren kent de Provincie een speciaal soortenbeleid. Dat is vastgelegd in de Nota Uitvoering Soortenbeleid en het bijbehorende achtergrondrapport. Op grond daarvan is een reeks soortbeschermingsplannen en habitatplannen ontwikkeld. Sinds enige jaren wordt in het soortenbeleid de leefgebiedenbenadering gehanteerd, waarbij allerlei maatregelen en soorten worden gebundeld per leefgebied.

Het Leefgebiedplan Agrarisch Landschap is een van die leefgebiedplannen. In Brabant bestaat het uit twee uitwerkingsplannen van Bureau Waardenburg, een voor de zeekeleigronden (van Eekelen, Heunks & van Haaften 2008) en een voor het zandgebied en de rivierkeleigronden (Heunks et al 2009).

Hoewel de plannen gedegen in elkaar zitten, bestond er behoefte aan drie aanpassingen:

- 1) het samenvoegen en vereenvoudigen van de zoekgebieden waarin soortgerichte maatregelen nodig zijn,
- 2) het maken van een nieuwe doelsoorten-tabel die rekening houdt met de verandering van de zoekgebieden,
- 3) het maken van een nieuwe maatregelen-tabel die rekening houdt met de verandering van de zoekgebieden en de doelsoorten.

Deze notitie beschrijft kort en bondig de drie aanpassingen van het Leefgebiedplan Agrarisch Landschap. Hoofdstuk 2 presenteert de herindeling van de zoekgebieden en de nieuwe kaarten van de verschillende typen zoekgebieden. Per leefgebiedtype (A t/m F) is beschreven hoe de zoekgebieden zijn begrensd. Hoofdstuk 3 behandelt de nieuwe doelsoorten-tabel en hoofdstuk 4 de nieuwe maatregelentabel. De notitie wordt afgesloten met enige aanbevelingen in hoofdstuk 5.

Deze notitie brengt dus in beeld waar maatregelen gewenst zijn voor de doelsoorten van het Leefgebiedplan Agrarisch Landschap, en waaruit deze maatregelen bestaan. Het leefgebiedplan is echter niet het enige plan met betekenis voor de doelsoorten. De Provincie heeft meer beleidsinstrumenten waarvan de soorten kunnen profiteren, bijvoorbeeld het subsidiestelsel natuur en landschap (SNL), de subsidieregeling groen-blauw stimuleringskader Noord-Brabant (Stika) en de beleidsregel subsidie natuur en landschap met daarin o.a. de erfbeplantingsregeling.

De implementatie van het Leefgebiedplan Agrarisch Landschap in 2010 vergt afstemming met de andere beleidsvelden. Vanuit het leefgebiedplan is daarbij de vraag hoe de andere beleidsvelden kunnen bijdragen aan de realisatie van de doelen van het leefgebiedplan.

2. De nieuwe zoekgebieden

2.1 Herindeling leefgebiedtypen

In de twee uitwerkingsplannen van het Leefgebiedplan zijn binnen het agrarische landschap 8 subtypen A t/m H onderscheiden, met bijbehorende doelsoorten en maatregelen. Tabel 1 toont dat het aantal subtypen is teruggebracht van 8 naar 6. Het leefgebiedtype Erven is opgeheven en verdeeld over alle andere typen. Er is een nieuw leefgebiedtype gecreëerd: het laagveengebied. De soorten van sloten en wielen buiten het laagveengebied zijn vervolgens verdeeld over de drie typen op klei: de open graslandgebieden, open akkergebieden en het maasheggebied. Voor de zandgronden zijn twee nieuwe leefgebiedtypen gecreëerd, de open en besloten landschappen, waarna ook de doelsoorten binnen deze leefgebiedtypes anders verdeeld zijn. Het maasheggebied is behouden, en uitgebreid met doelsoorten van sloten en wielen.

Tabel 1: Nieuwe typologie leefgebieden.

Code	Nieuwe naam	Oude code volgens Waardenburg
A	Laagveengebied	A (deels)
B	Open graslandgebieden op klei	B, C (+ deel A)
C	Open akkergebieden op klei	D (+ deel A)
D	Open tot halfopen zandgebieden	- (omvorming E/F)
E	Besloten tot halfopen zandgebieden	- (omvorming E/F)
F	Maasheggebied	G (+ deel A)
-	-	H (bebouwing en erven)

2.2 Herbegrenzing zoekgebieden

De zes nieuwe leefgebiedtypen binnen het agrarische landschap zijn op kaart gezet. Dat gebeurt in de vorm van zogenaamde zoekgebieden. Deze paragraaf toont de kaarten en beschrijft de methoden die zijn gebruikt bij de selectie en begrenzing van de zoekgebieden. De zoekgebieden liggen buiten de EHS. De zoekgebieden zijn bewust nog niet gezuiverd van overlap met andere beleidsvelden als SNL (agrarische beheertypen) of het Stika, of met beleid dat mogelijk conflicteert met het leefgebiedplan, zoals de landbouwontwikkelingsgebieden.

Het zijn globaal begrensde gebieden waar soortgerichte maatregelen nodig zijn. Voor gedetailleerd gebruik moet de grens op perceelsniveau vastgesteld worden. Binnen de zoekgebieden zijn ook kerngebieden aangegeven, waarvan gesteld wordt dat de maatregelen daar zeker nodig zijn en ook het hoogste rendement geven. Mochten er niet genoeg middelen zijn om maatregelen te nemen in de hele zoekgebieden, dan zou voorrang gegeven kunnen worden aan de kerngebieden.

De zoekgebieden zijn opgespoord op basis van landschappelijke kenmerken. Daarvoor heeft de afdeling GEO landschapskaarten geproduceerd op basis van de Top10-Vectorkaart van Nederland. De kaarten geven op kilometerhok-basis de oppervlakten of lengten van kenmerken als hoeveelheid sloten, bos, hagen en bomenrijen, bebouwing, enzovoort. In tweede instantie zijn veel zoekgebieden begrensd met behulp van broedvogeldichtheidskaarten. Daarvoor is onder andere gekozen omdat broedvogels een goede afspiegeling geven van de openheid (of beslotenheid) van het landschap. Daarnaast zijn het belangrijke doelsoorten, en beschikt de Provincie over vrij actuele broedvogelgegevens van het hele agrarische landschap.

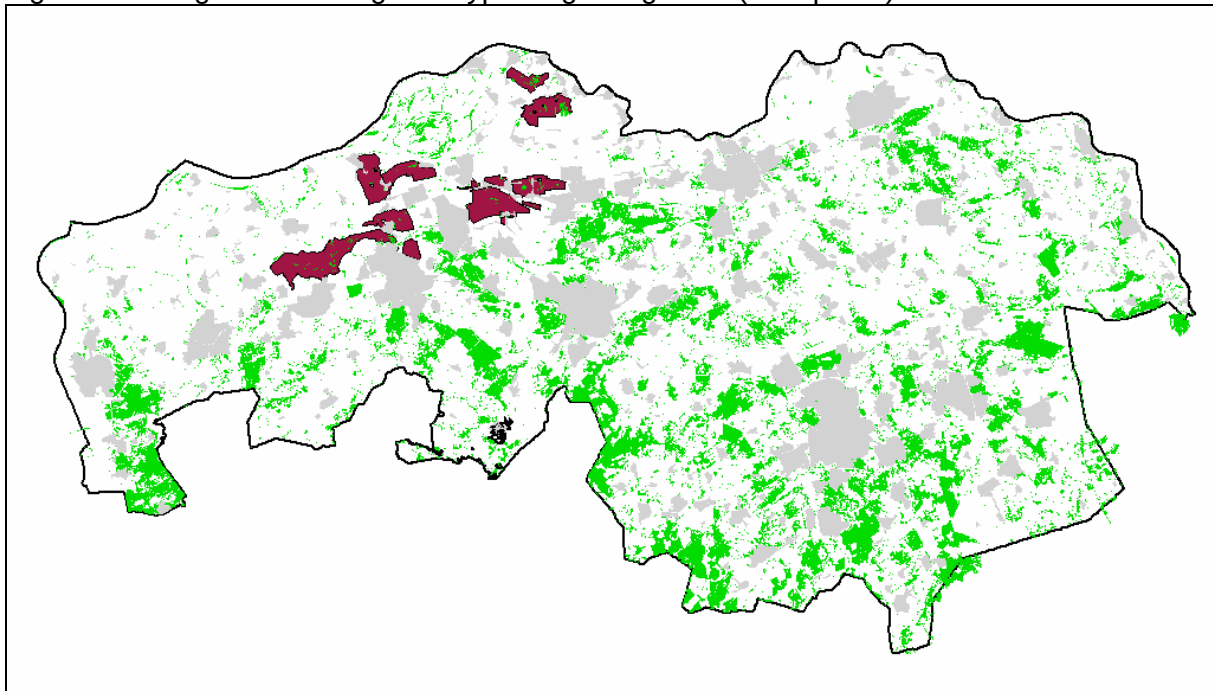
De zoekgebieden voor verschillende typen leefgebieden kunnen samenvallen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij open grasland- en akkergebieden op klei. Dat betekent in dit geval dat in een gebied doelsoorten voorkomen van grasland- en akkergebieden met de bijbehorende maatregelen.

Hierna zal meer in detail ingegaan worden op de begrenzing van de zoekgebieden.

A. Zoekgebieden voor soorten van het laagveengebied

De zoekgebieden (figuur 1) zijn begrensd op basis van bodemkaart 1:50 000. Opgenomen zijn veen- en klei-op-veenbodems in het laagveengebied. De begrenzing is aangepast aan de ligging van wegen en perceelsgrenzen, zodat de grilligheid van de bodemtypen gecorrigeerd is. De kerngebieden zijn onderscheiden vanwege een relatief hoge totale slootlengte per kilometerhok.

Figuur 1. Zoekgebieden leefgebiedtype laagveengebied (bruinpaars)

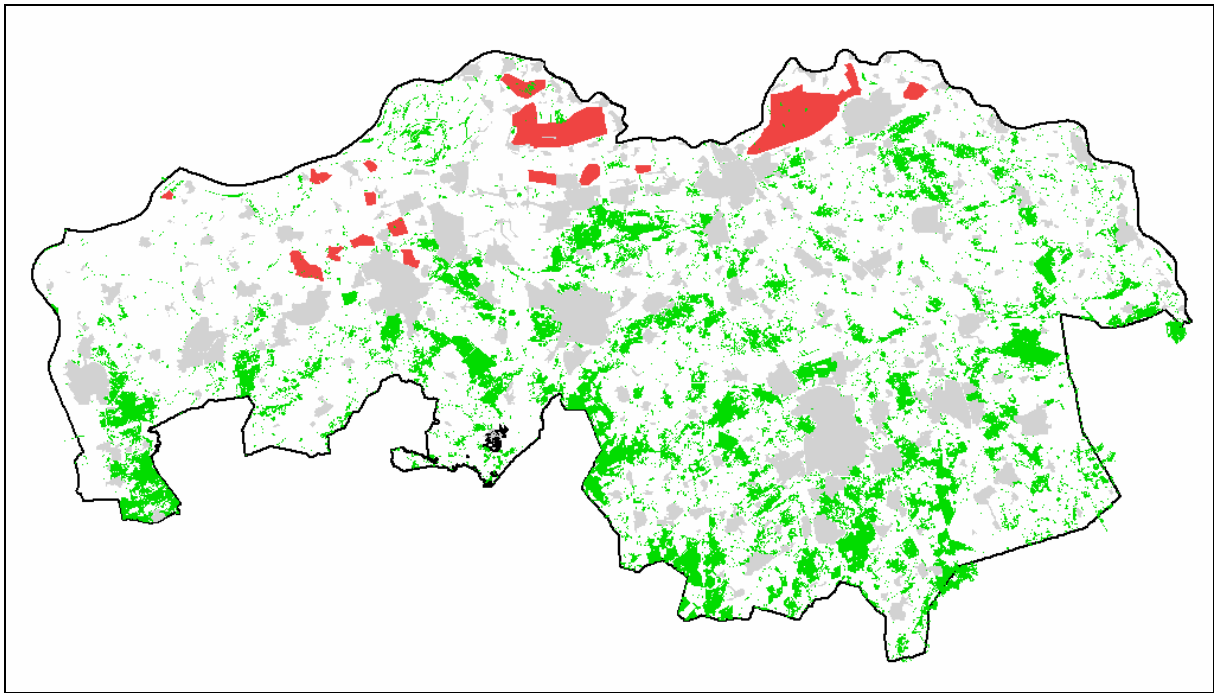

B. Zoekgebieden voor soorten van open graslandgebieden op klei

De zoekgebieden (figuur 2) zijn opgespoord op basis van kilometerhokgegevens met landschapsskenmerken. De graslandgebieden op laagveen zijn ook in dit leefgebiedtype ondergebracht. Het zijn open gebieden met slechts weinig bomenrijen, heggen, hagen, bossen, bebouwing, boomgaarden en boomkwekerijen.

Voor de begrenzing zijn concentraties in het verspreidingsbeeld van de veldleeuwerik gebruikt. Deze soort is een goede indicator voor de openheid van gebieden; hij is kritisch maar wel algemeen genoeg. Tevens waren de gegevens in beeld van grutto, watersnip, wulp, tureluur, zomertaling, slobbeend, gele kwikstaart en graspieper. Kerngebieden zijn begrensd als de dichtheid van veldleeuwerik minstens 4p/100 ha was. Daarnaast zijn weidevogelgebieden opgenomen met meer dan 5 paar Grutto per gebied, of een gecombineerd voorkomen van belangrijke soorten (grutto, watersnip, tureluur, zomertaling). Een voorbeeld is een gebied met 4 p watersnip, 2 p grutto, 1 p tureluur, 1 p zomertaling).

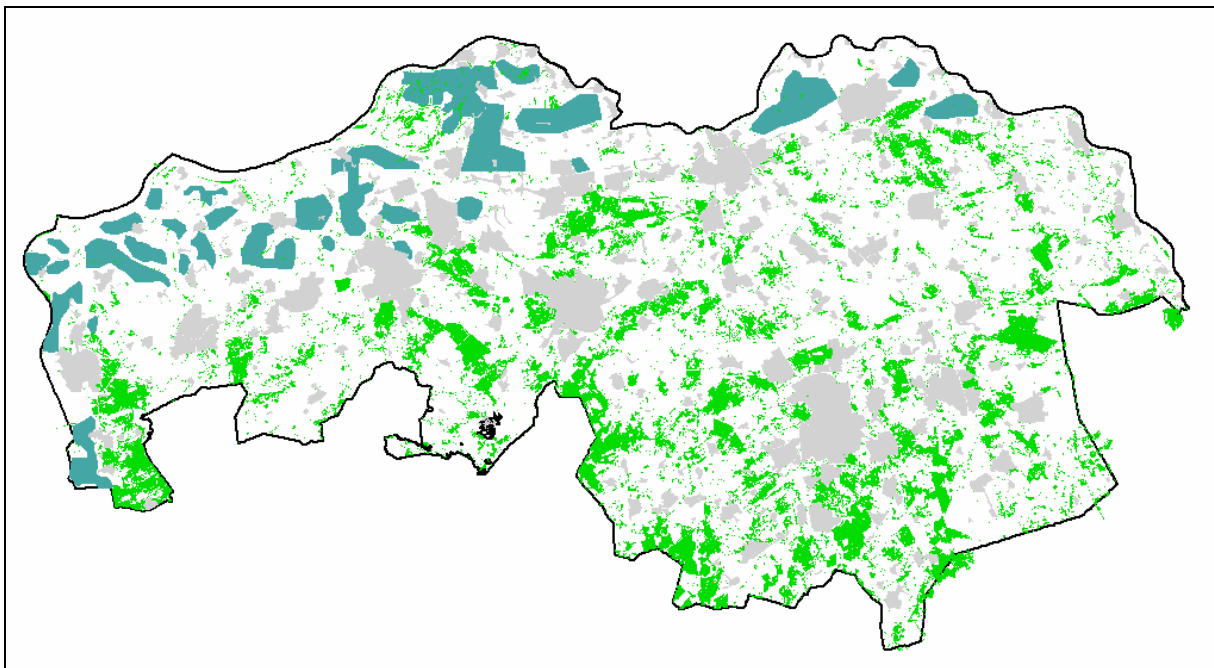
Figuur 2. Zoekgebieden leefgebiedtype open graslandgebieden op klei (rood)

C. Zoekgebieden voor soorten van open akkergebieden op klei

De zoekgebieden (figuur 3) zijn opgespoord op basis van kilometerhokgegevens met landschapsskenmerken. De akkergebieden op laagveen zijn ook in dit leefgebiedtype ondergebracht. Het zijn open gebieden met slechts weinig bomenrijen, heggen, hagen, bossen, bebouwing, boomgaarden en boomkwekerijen. Voor de begrenzing zijn concentraties in het verspreidingsbeeld van de veldleeuwerik gebruikt. Deze soort is een goede indicator voor de openheid van gebieden; hij is kritisch maar wel algemeen genoeg. Tevens waren de gegevens in beeld van gele kwikstaart en graspieper. Begrenzing van kerngebieden als de dichtheid van veldleeuwerik minstens 4p/100 ha was.

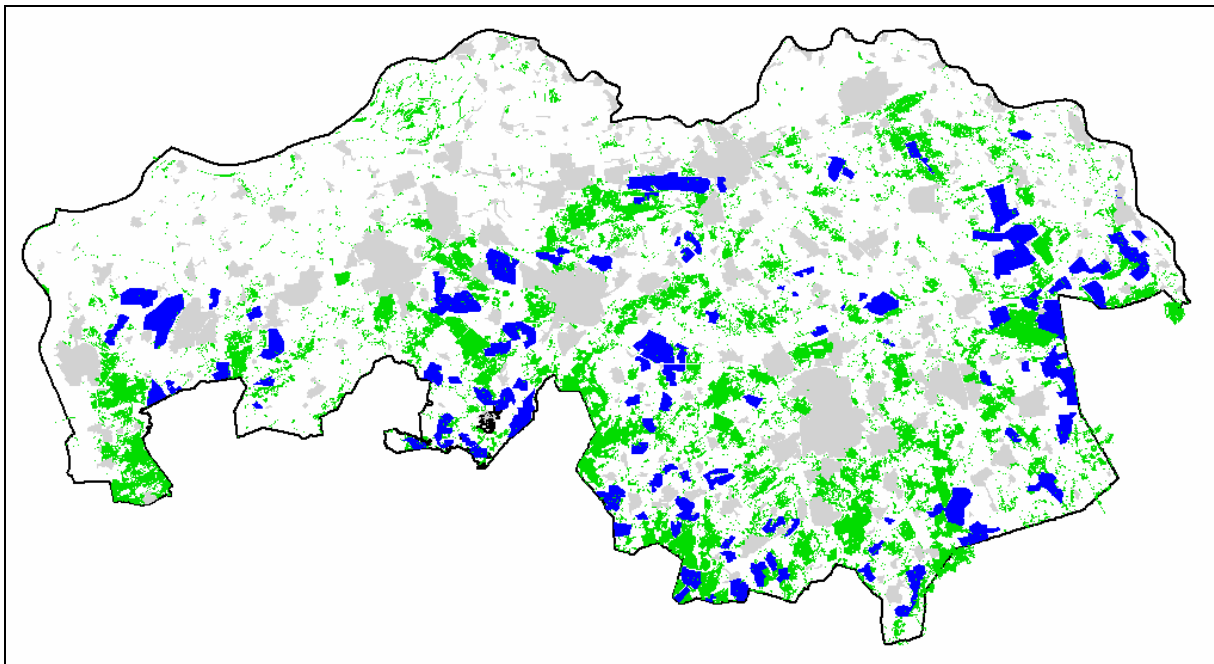
Figuur 3. Zoekgebieden leefgebiedtype open akkergebieden op klei (grijsblauw)

D. Zoekgebieden voor soorten van open tot halfopen zandgebieden

De zoekgebieden (figuur 4) zijn opgespoord op basis van kilometerhokgegevens met landschapsskenmerken. Het gaat om grasland- en akkergebieden. Het zijn open gebieden met slechts weinig bomenrijen, heggen, hagen, bossen, bebouwing, boomgaarden en boomkwekerijen. Voor de begrenzing zijn concentraties in het verspreidingsbeeld van de veldleeuwerik gebruikt. Deze soort is een goede indicator voor de openheid van gebieden; hij is kritisch maar wel algemeen genoeg. Tevens waren de gegevens in beeld van grutto, watersnip, tureluur, zomertaling, slobbeend, gele kwikstaart, graspieper en roodborsttapuit. Kerngebieden zijn begrensd als de dichtheid van veldleeuwerik minstens 4p/100 ha was. Daarnaast zijn weidevogelgebieden opgenomen met meer dan 5 paar Grutto per gebied, of een gecombineerd voorkomen van belangrijke soorten. Roodborsttapuitgebieden zijn opgenomen bij een minimumdichtheid van 9p/100ha, mits het landschap er voldoende open was met het oog op landschapsskenmerken en het voorkomen van de veldleeuwerik.

Figuur 4. Zoekgebieden leefgebiedtype open tot halfopen zandgebieden (blauw)

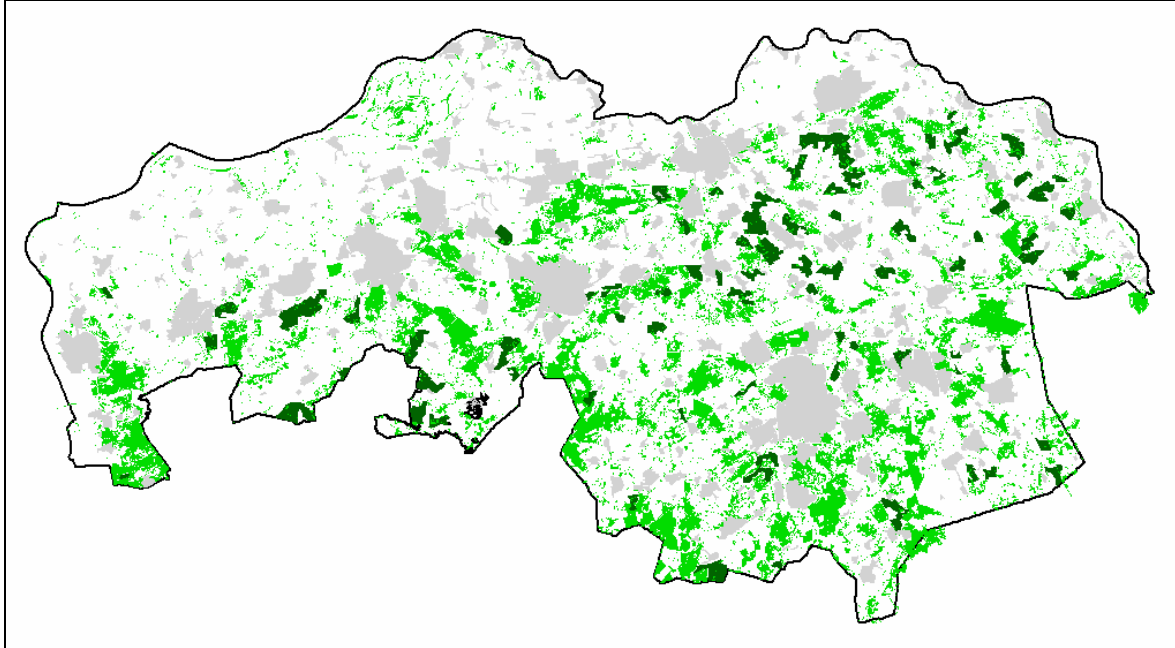
E. Zoekgebieden voor soorten van besloten tot halfopen zandgebieden

De zoekgebieden (figuur 5) zijn opgespoord op basis van kilometerhokgegevens met landschapsskenmerken. Het gaat om grasland- en akkergebieden. Het zijn relatief besloten gebieden met slechts weinig bebouwing, bos, boomgaarden en boomkwekerijen. De totale lengte aan heggen, hagen en bomenrijen is hoog. Voor de begrenzing is een groep broedvogelsoorten gebruikt die indicatief is voor besloten tot halfopen landschap. Het gaat om vogels van bosjes, houtwallen, struikvegetaties en ruigten: boomleeuwerik, boompieper, bosrietzanger, fitis, gekraagde roodstaart, grasmus, kneu, nachtegaal, roodborsttapuit, spotvogel en tuinfluiter. Er is voor een groep gekozen, omdat geen enkele individuele soort geschikt bleek voor het opsporen van alle waardevolle besloten tot halfopen gebieden. Daarvoor is dit leefgebiedtype te divers. Er zijn gebieden die vooral veel bosjes en houtwallen bevatten, terwijl andere zich kenmerken door de vele lage perceelrand-begroeiingen. De gebieden hoeven bijvoorbeeld niet per se besloten te zijn; een kleinschalige perceellering geeft ook vaak relatief hoge dichtheden, vooral voor soorten van ruigte, struiken en struweel.

De gebieden zijn begrensd op basis van concentraties in het verspreidingsbeeld van de groep. Voor gebieden met veel roodborsttapuiten is een minimale dichtheid geëist van 9p/100 ha, en een kleinschalige perceelering.

Binnen de zoekgebieden zijn geen kerngebieden onderscheiden; ze zijn in hun geheel van belang voor de doelsoorten. Belangrijke gebieden in de EHS zijn niet in de kaart opgenomen.

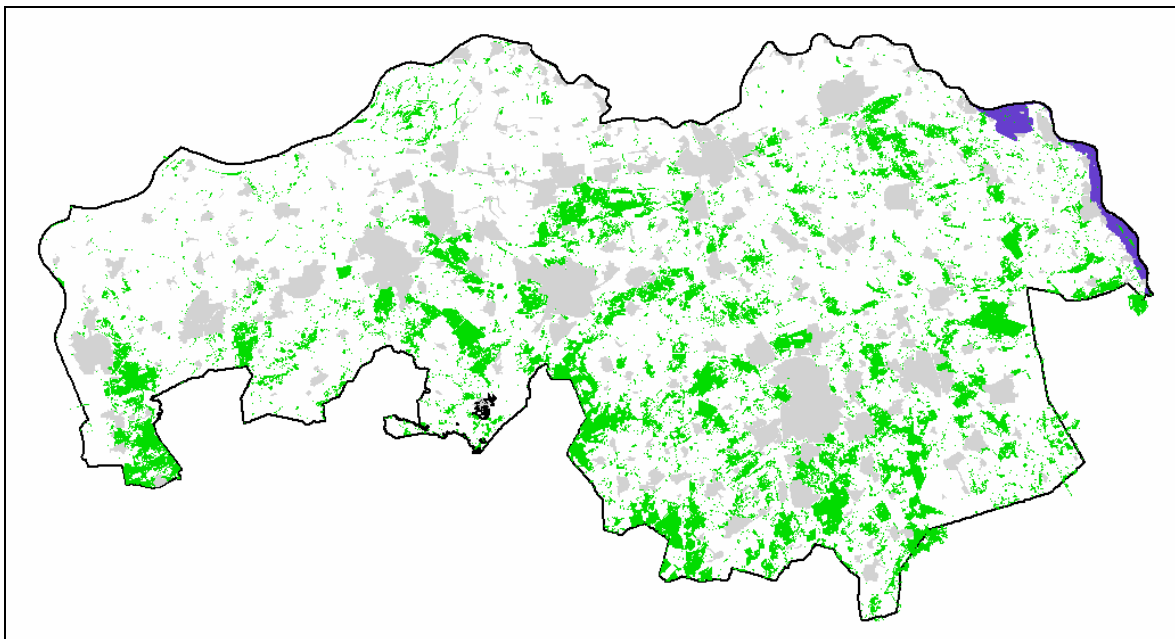
Figuur 5. Zoekgebieden leefgebiedtype besloten tot halfopen zandgebieden (donkergroen)

F. Zoekgebieden voor soorten van het maasheggengebied

De zoekgebieden (figuur 6) zijn opgespoord op basis van kilometerhokgegevens met landschapsskenmerken. Het is een besloten gebied met slechts weinig bebouwing, bos, boomgaarden en boomkwekerijen. De totale lengte aan heggen, hagen en bomenrijen is hoog. Voor de begrenzing zijn geen broedvogelgegevens gebruikt. Het gebied is afgegrensd op basis van de al dan niet aanwezige heggen.

Figuur 6. Zoekgebieden leefgebiedtype maasheggen (blauwpaars)

3. Prioritaire doelsoorten per leefgebiedtype

Het Leefgebiedplan Agrarisch Landschap is bedoeld voor 100 prioritaire doelsoorten uit het rijksbeleid en het provinciale beleid (tabel 2). De indeling van de leefgebiedtypen in hoofdstuk 2 is gebaseerd op het verspreidingsareaal van de soorten in Noord-Brabant en hun biotoopvoorkeuren.

Tabel 2. Prioritaire doelsoorten Leefgebiedplan Agrarisch Landschap

Plant	Vogel	Zoogdier
akkerandornoorn	boerenwaluw	bunzing
akkerleeuwenbek	geelgors	das
bleekgele hennepnetel	gele kwikstaart	grijze grootoorvleermuis
bolderik	graspieper	hermelijn
drijvende waterweegbree	graspieper	ingekorven vleermuis
dwergrus	grauwe gors	laatvlieger
eironde leeuwenbek	grauwe klauwier	ondergrondse woelmuis
glad biggenkruid	grote lijster	rosse vleermuis
grote leeuwenklauw	grutto	waterspitsmuis
kamgras	huiswaluw	wezel
klavervreter	kerkuil	Herpetofauna
kleine wolfsmelk	kievit	alpenwatersalamander
knolsteenbreek	kneu	boomkikker
koprus	korhoen*	heikikker
korenbloem	kwartelkoning	kamsalamander
korensla	lepelaar	knoflookpad
krabbescheer	nachtegaal	levendbarende hagedis
kruipend moerasscherm	oeverwaluw	poelkikker
langstengelig fonteinkruid	paapje	rugstreeppad
ongelijkbladig fonteinkruid	patrijs	vinpootsalamander
paarbladig fonteinkruid	ransuil	Insect
plat fonteinkruid	roodborsttapuit	behaarde rode bosmier
rapunzelklokje	slobeend	bruine eikenpage
spiesleeuwenbek	steenuil	gelderse zandbij
spits fonteinkruid	steenuil	glanzende gastmier
spits havikskruid	veldleeuwerik	kale rode bosmier
stijve moerasweegbree	watersnip	moerassprinkhaan
stinkende kamille	watersnip	sleedoorpage
veldgerst	wulp	veenmol
verfbrem	zomertortel	veldkrekel
wijdbloeiende rus	zwarte stern	zompsprinkhaan
wilde averuit		zuidelijke gouden groefbij
wilde ridderspoor		zwartrugbosmier
brandplekribbelzwam		Overige soorten
echte pruikzwam		bittervoorn
eikenweerschijnzwam		fijngeribde grasslak
gezzoneerde stekelzwam		grote modderkruiper
goudporieboleet		kleverige poelslak
papegaaizwammetje		kroeskarper
groot takmos		platte schijfhoren
		schele engerd

Bijlage 1 geeft een overzicht van de doelsoorten per leefgebiedtype. Van de tabel is een beter leesbare en uitgewerkte versie aanwezig in het bijgesloten bestand (tabel 5: doelsoorten per landschapstype per biotoop). In die tabel is een ordening aangebracht naar de dier- of plantgroep en naar de biotoop waarin de prioritaire soorten leven. Daardoor kan gemakkelijker een verband gelegd worden naar de maatregelen die nodig zijn. Het gaat om 12 biotopen: akkers, graslanden-bermen-dijken, water, poelen/vennen met dynamische oevers, bomen-bosjes-hagen, oude bomen, bosranden en heide, brandplek, bebouwing, kleine marterachtigen en das.

De tabellen zijn bewerkingen van de doelsoortentabel van Bureau Waardenburg (Heunks et al 2009, p.32). De wijzigingen zijn gebaseerd op bronnen die vermeld zijn in de literatuurlijst. Daarnaast is informatie ingewonnen bij specialisten binnen de Bureau's Natuur & Landschap en Natuurverkenningen.

4. Maatregelen

De doelsoorten in de leefgebieden hebben speciale maatregelen nodig om gezonde populaties te houden of te ontwikkelen. Die maatregelen zijn samengevat in tabel 3 en uitgewerkt per biotoop in tabel 4 (digitale bijlage). De tabellen zijn bewerkingen van de maatregelen-tabel in Heunks (2009, p. 84). In de tabellen zijn de resultaten van enige (tussentijdse) evaluaties van maatregelen verwerkt. De geraadpleegde bronnen zijn vermeld in de literatuurlijst. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met W. Poelmans, J. Cools, J. Sloothaak en J. van 't Hoff (monitoring akkerrandenbeheer Groningen).

Tabel 4 in de digitale bijlage geeft per biotoop de gewenste maatregelen voor de doelsoorten. Bij de beschrijving van de maatregelen is zoveel mogelijk de naamgeving van SNL, Stika en BL gevolgd. Daardoor is het later in het proces gemakkelijker te bepalen wat de overlap is van het Leefgebiedplan Agrarisch Landschap met de andere beleidsvelden.

Sommige doelsoorten hebben bijna overal in de leefgebieden mogelijkheden. Zij kunnen er profiteren van algemene stimuleringsmaatregelen die op grote schaal worden ingezet. Voorbeelden zijn weide- en akkervogels in de kleigebieden.

Andere doelsoorten zijn zeldzaam, of komen alleen lokaal voor, of alleen in een bepaalde biotoop in het leefgebiedtype. Zij vergen specifieke maatregelen op geschikte, kansrijke plaatsen. Dit geldt voor de biotopen water, poelen/vennen met dynamische oevers, bermen en dijken, bebouwing en bosranden/heide. Voor de doelsoorten van de eerste drie biotopen zijn actieplannen of regelingen nodig om te verzekeren dat de benodigde maatregelen genomen worden, en dat het op de goede plekken gebeurt.

Voor de biotopen bebouwing en bosranden/heide zijn geen speciale actieplannen nodig. Doelsoorten van bebouwing kunnen profiteren van bestaand beleid (beleidsregel subsidiestelsel natuur en landschap), met mogelijk een toevoeging van maatregelen aan dat beleid. Doelsoorten van bosranden en heide zitten vrijwel geheel in de EHS. Waar in kleine natuurelementen of wegbermen maatregelen nodig zijn, kan dat gerealiseerd worden met maatregelen die al voor andere doelsoorten mogelijk zijn.

Speciale aandacht vragen de maatregelen die nog niet in bestaande regelingen zijn opgenomen. Het gaat om 7 maatregelen waarvoor nog geen bestaande regeling is, maar waarvoor wel pilots lopen of voorgesteld worden en 16 maatregelen waarvoor geen regelingen bestaan of pilots lopen. In de tabel zijn ook 3 'maatregelen' opgenomen die gericht zijn op het maken van actieplannen voor de verbetering van biotopen. Dit zijn geen concrete maatregelen, maar de plannen kunnen mogelijk wel leiden tot nieuwe maatregelen.

De 3 actieplannen zijn:

1. Actieplan ecologisch dijk- en bermbeheer
2. Actieplan voor soorten van poelen en vennen met dynamische oevers
3. Actieplan voor doelsoorten water

De 7 maatregelen met pilots of concrete voorstellen van Brabants Landschap zijn:

1. Duo-randen voor broedende akkervogels
2. Trioranden voor broedende akkervogels
3. Natuurparel voor overwinterende en trekkende akkervogels (rand)
4. Natuurparel voor overwinterende en trekkende akkervogels (perceel)
5. Uitgesteld bewerken voor broedende akkervogels (kievit, scholekster)
6. Tijdelijke braak
7. Rustzones voor kritische weidevogels

De 16 maatregelen zonder regelingen, pilots of voorstellen zijn:

1. Meerjarige ruige rand
2. Bijzondere akkeronkruiden: speciale zaadmengsels een aangepast beheer
3. Gezamenlijke oppervlakte maatregelen 5%
4. Pimpinelbermen
5. Ecologisch maaibeheer bermen en dijken
6. Verhoging waterstand
7. Beperken ontwormingsmiddel
8. Vergroten openheid
9. Herstel wielen en watergangen
10. Creëren stromingsloze sloten/poelen voor verlandingssituaties
11. Aanleg helofytenfilter
12. Natuuroever waterplanten (ondiepe en halfdiepe plasberm)
13. Ecologisch beheer sloten
14. Creëren brandplekken
15. Creëren overhoekjes
16. Behoud en ontwikkeling heide of schrale vegetaties en bosranden

Tabel 3 geeft een samenvatting van de maatregelen per leefgebiedtype per biotoop. De tabel brengt duidelijk de keuzes in beeld die zijn gemaakt. In bepaalde leefgebiedtypen worden biotopen van doelsoorten niet ontwikkeld, in andere juist wel. Dubbelingen in de maatregelen zijn vermeden. Daardoor staan geen extra maatregelen vermeld bij de biotopen ruigte, oude bomen, bosrand/heide, kleine marters en das. De soorten van die biotopen profiteren van maatregelen die voor andere biotopen in het leefgebiedtype worden voorgesteld.

Tabel 3. Maatregelen voor doelsoorten per leefgebiedtype, gegroepeerd naar biotoop.
Geen extra's= geen extra maatregelen bovenop die van andere biotopen.

BIOTOOP	Maatregelen per type leefgebied					
	A	B	C	D	E	F
	Laagveengebied	Open graslandgebieden op klei	Open akkergebieden op klei	Open tot halfopen zandgebieden	Besloten tot halfopen zandgebieden	Maasheggenlandschap
Akker			I.1 t/m I.20	I.1 t/m I.20	I.1 t/m I.20	
Graslanden, bermen, dijken	II.1 t/m II.6, II.8 t/m II.12	II.1 t/m II.28		II.1 t/m II.28	II.1 t/m II.28	II.1 t/m II.21, II.26, II.28
Ruigte	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's
Water	IV.1 t/m IV.13, IV.15	IV.1 t/m IV.13, IV.15	IV.1 t/m IV.13, IV.15	IV.1 t/m IV.13, IV.15	IV.1 t/m IV.13, IV.15	IV.1, IV.7 t/m IV.8, IV.15
Poelen/vennen met dynamische oevers				IV.14	IV.14	
Bomen, bosjes, hagen					V.1 t/m V.24	V.1 t/m V.24
Oude bomen	V.3, V.8	V.3, V.8	V.3, V.8	V.3, V.8	V.3, V.8	V.3, V.8
Bosrand/heide				VI.1	VI.1	
Brandplek					V.18	V.18
Bebouwing	VII.1 t/m VII.7	VII.1 t/m VII.7	VII.1 t/m VII.7	VII.1 t/m VII.7	VII.1 t/m VII.7	VII.1 t/m VII.7
Kleine marters	II.10, II.11	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's
Das	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's	geen extra's

5. Aanbevelingen

1. Inventariseer de overlap en de verschillen tussen de zoekgebieden Leefgebied Agrarisch Landschap met bestaand beleid, zoals BSNL, Stika, SNL en LOG. Besteed speciale aandacht aan de gebieden die niet door de andere regelingen gedekt worden (hoofdstuk 1), of waar maatregelen ontbreken (hoofdstuk 4).
2. Herbegrens de zoekgebieden op detailniveau, nadat de overlap met andere beleidsterreinen bekend is (hoofdstuk 2.2).
3. Maak actieplannen voor de doelsoorten in de biotopen: water, bermen en dijken, en vennen/poelen met dynamische oevers (hoofdstuk 4).
4. Draag zorg voor de implementatie van succesvolle maatregelen waarvoor pilots lopen, of waarvoor BL concrete voorstellen heeft geschreven (hoofdstuk 4).
5. Draag zorg voor de implementatie van de 16 maatregelen zonder regelingen (hoofdstuk 4).

Bronnen en literatuur

Algemeen

- Van Eekelen R., Heunks C. & van Haaften E.J. (2008): Werktitel: Uitwerking Leefgebiedenbenadering. Leefgebieden in het Brabantse akkerbouwgebied op zeeklei. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Heunks C., van Eekelen R., Verbeek R.G., Brekelmans F.L.A., de Jong W. (2009): Uitwerkingsplan leefgebied agrarisch landschap in Noord-Brabant. Onderdeel zand- en rivierkleigronden.
- Provincie Noord-Brabant : Nota Uitvoering Soortenbeleid + Achtergrondrapport Nota Uitvoering Soortenbeleid

Soorten

- Cools JMA (1989): Atlas van de Noordbrabantse Flora. Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- de Nie HW (1997): Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen.
- Kalkman, VJ (red) (2007): De soorten van het soortenbeschermingsbeleid. EIS-Nederland, Leiden.
- Mennema J, Quené-Boterenbrood AJ, Plate CL (1980): Atlas van de Nederlandse Flora 1 Uitgestorven en zeer zeldzame planten. Uitgeverij Kosmos, Amsterdam.
- Nijssen, de Groot (1987): De vissen van Nederland. KNNV
- Provincie Noord-Brabant: Soortbeschermingsplannen en habitatplannen. Provincie Noord-Brabant, Den Bosch.
- Provincie Noord-Brabant/Ravon: Verspreidingsgegevens amfibieën, reptielen en vissen. Natuuronderzoek Provincie Noord-Brabant, Den Bosch.
- Ravon (1992): Atlas Herpetofauna Limburg
- Verstra l et al (2003): Prioritaire insecten en andere ongewervelden in Noord-Brabant.
- Vleermuizenatlas KNNV 1997
- Vlinderatlas KNNV 2006
- Zoogdierenatlas
- LNV-soortendatabase (2009): <http://www.minlnv.nederlandsesoorten.nl>.
- VZZ: <http://www.zoogdiervereniging.nl/>

Maatregelen

- Van 't Hoff (2009): Schriftelijke mededeling met voorlopige tussentijdse resultaten van evaluatie tritoranden in Provincie Groningen.
- Sloothaak, J. (2009): Modelcontract Rustzone voor kritische weidevogelsoorten. Brabants Landschap, Haaren.
- Sloothaak, J. (2009): Projectvoorstel Akkervogelbeheer in de Beerse Overlaat. Brabants Landschap, Haaren.
- Cools, J. (2007): Onderzoek naar het effect van actief randenbeheer op akker- en weidevogels in West-Brabant. Ecologisch Adviesbureau Cools, Tilburg.
- Van Beek et al red (2005): De ecologische waarde van agrarisch natuurbeheer. Resultaten van flora- en faunawaarnemingen op Natuur breed bedrijven. Wageningen UR, Wageningen.

- Landschapsbeheer Nederland (2000): Handboek Agrarisch Natuurbeheer.
- Ministerie van LNV (2009): SNL , Index Natuur en Landschap, agrarische beheertypen & SNL , Index Natuur en Landschap, landschapsbeheertypen <http://www.natuurbeheersubsidie.nl/32-Een-natuurtaal-de-Index>
- Provincie Noord-Brabant (2009): Subsidieregeling Groen-Blauw Stimuleringskader Noord-Brabant, bijlage C, bijlage C-vervolg, bijlage E.
- Scherpenisse-Gutter, et al (2008): Biodiversiteit in perceelsranden in Noord-Brabant. Monitoring van vegetatie, macrofauna en kruipende insecten. Voortgangsverslag 2008.
- Dochy, Hens (2009): van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden. Beschermingsmaatregelen voor akkervogels.

Bijlagen

Bijlage 1. Indeling van de doelsoorten per leefgebiedtype. *Uitgebreide versie in digitale bijlage. Onderstreept: soort met soortbeschermingplan of habitatplan.*

TYPE LEEFGEBIED					
A	B	C	D	E	F
soorten van laagveen gebied	soorten van open graslandgebieden op klei	soorten van open akkergebieden op klei	soorten van open tot halfopen zandgebieden	soorten van besloten tot halfopen zandgebieden	soorten van het maasheggenlandschap
prioritaire doelsoorten	prioritaire doelsoorten	prioritaire doelsoorten	prioritaire doelsoorten	prioritaire doelsoorten	prioritaire doelsoorten
spits fonteinkruid	kamgras	akkerandooien	akkerandooien	akkerandooien	akkerandooien
paarbladig fonteinkruid	veldgerst	akkerleeuwenbek	akkerleeuwenbek	akkerleeuwenbek	akkerleeuwenbek
plat fonteinkruid	rapunzelklokje	stinkende kamille	stinkende kamille	stinkende kamille	stinkende kamille
krabbescheer	verfbrem	bleekgele hennepnetel	bleekgele hennepnetel	bleekgele hennepnetel	bleekgele hennepnetel
slobeend	klavervreter	korenbloem	korenbloem	korenbloem	korenbloem
graspieper	spits havikskruid	bolderik	bolderik	bolderik	bolderik
watersnip	wilde averuit	korensla	korensla	korensla	korensla
zwarte stern	papegaaiwammetje	grote leeuwenklauw	glad biggenkruid	glad biggenkruid	grote leeuwenklauw
lepelaar	kievit	kleine wolfsmelk	kamgras	kamgras	kleine wolfsmelk
bunzing	veldleeuwerik	spiesleeuwenbek	knolsteenbreek	knolsteenbreek	spiesleeuwenbek
wezel	gele kwikstaart	wilde ridderspoor	papegaaiwammetje	papegaaiwammetje	wilde ridderspoor
hermelijn	kneu	eironde leeuwenbek	gezonde stekelzwam	gezonde stekelzwam	eironde leeuwenbek
waterspitsmuis	patrijs	kievit	goudporieboleet	goudporieboleet	kamgras
rugstreeppad	grauwe gors	veldleeuwerik	verfbrem	verfbrem	veldgerst
heikikker	wulp	gele kwikstaart	klavervreter	klavervreter	rapunzelklokje
bittervoorn	graspieper	kneu	spits havikskruid	spits havikskruid	wilde sueruit
grote modderkruiper	kwartelkoning	patrijs	dwergras	dwergras	papegaaiwammetje
kroeskarp	grutto	grauwe gors	koprus	koprus	verfbrem
kleverige poelslak	watersnip	wulp	kruipend moeraswies	kruipend moeraswies	klavervreter
platte schijfhoren	paapie	graspieper	stijve moeraswies	stijve moeraswies	spits havikskruid
sochele engerd	roodborstapuit	oeverzwaluw	widbloeiende rus	widbloeiende rus	brandplekribbelzwam
moerasprinkhaan	oeverzwaluw	bunzing	drijvende waterweegbree	drijvende waterweegbree	eikenweerschijnzwam
zompsprinkhaan	bunzing	wezel	ongelijkbladig fonteinkruid	ongelijkbladig fonteinkruid	echte pruikzwam
grijze grootoorvleermuis	wezel	hermelijn	langstengelig fonteinkruid	langstengelig fonteinkruid	groot takmos
ingekorven vleermuis	hermelijn	waterspitsmuis	spits fonteinkruid	spits fonteinkruid	grote lijster
laatvlieger	waterspitsmuis	rugstreeppad	plat fonteinkruid	plat fonteinkruid	geelgors
rosse vleermuis	rugstreeppad	grijze grootoorvleermuis	krabbescheer	krabbescheer	ransuil
kerkuil	heikikker	ingekorven vleermuis	brandplekribbelzwam	brandplekribbelzwam	zomertortel
steenuil	bittervoorn	laatvlieger	eikenweerschijnzwam	eikenweerschijnzwam	steenuil
boerenzwaluw	grote modderkruiper	rosse vleermuis	echte pruikzwam	echte pruikzwam	nachtegaal
huiszwaluw	kroeskarp	kerkuil	groot takmos	groot takmos	grauwe klauwier
	kleverige poelslak	steenuil	kievit	grote lijster	kneu
	platte schijfhoren	boerenzwaluw	veldleeuwerik	geelgors	patrijs
	sochele engerd	huiszwaluw	gele kwikstaart	ransuil	grauwe gors
	moerasprinkhaan		kneu	zomertortel	roodborstapuit
	zompsprinkhaan		patrijs	steenuil	oeverzwaluw
	grijze grootoorvleermuis		grauwe gors	nachtegaal	bunzing
	ingekorven vleermuis		wulp	grauwe klauwier	wezel
	laatvlieger		graspieper	kneu	hermelijn
	rosse vleermuis		kwartelkoning	patrijs	das
	kerkuil		grutto	grauwe gors	waterspitsmuis
	steenuil		watersnip	roodborstapuit	ondergrondse woelmuis
	boerenzwaluw		paapie	oeverzwaluw	rosse vleermuis
	huiszwaluw		roodborstapuit	korhoen	boomkikker
			oeverzwaluw	bunzing	kamsalamander
			korhoen	wezel	knoflookpad
			bunzing	hermelijn	bruine eikenpage
			wezel	das	sleedoornpage
			hermelijn	waterspitsmuis	grijze grootoorvleermuis
			das	ondergrondse woelmuis	ingekorven vleermuis
			waterspitsmuis	rosse vleermuis	laatvlieger
			ondergrondse woelmuis	rugstreeppad	rosse vleermuis
			rosse vleermuis	heikikker	kerkuil
			rugstreeppad	boomkikker	steenuil
			heikikker	kamsalamander	boerenzwaluw
			boomkikker	knoflookpad	huiszwaluw
			kamsalamander	poelkikker	brandplekribbelzwam
			knoflookpad	vinpootsalamander	groot takmos
			poelkikker	alpenwatersalamander	
			vinpootsalamander	levendbarende hagedis	
			alpenwatersalamander	bittervoorn	
			levendbarende hagedis	grote modderkruiper	
			bittervoorn	kroeskarp	
			grote modderkruiper	kleverige poelslak	
			kroeskarp	platte schijfhoren	
			kleverige poelslak	fijsgeribde graslak	
			platte schijfhoren	sochele engerd	
			fijsgeribde graslak	moerasprinkhaan	
			sochele engerd	zompsprinkhaan	
			moerasprinkhaan	gelderse zandbij	
			zompsprinkhaan	zuidelijke gouden groefbij	
			gelderse zandbij	bruine eikenpage	
			zuidelijke gouden groefbij	sleedoornpage	
			bruine eikenpage	behaarde rode bosmier	
			sleedoornpage	glanzende gastmier	
			behaarde rode bosmier	kale rode bosmier	
			glanzende gastmier	zwartrugbosmier	
			kale rode bosmier	veenmol	
			zwartrugbosmier	veldkrekkel	
			veenmol	grijze grootoorvleermuis	
			veldkrekkel	ingekorven vleermuis	
			grijze grootoorvleermuis	laatvlieger	
			ingekorven vleermuis	rosse vleermuis	
			laatvlieger	kerkuil	
			rosse vleermuis	steenuil	
			kerkuil	boerenzwaluw	
			steenuil	huiszwaluw	
			boerenzwaluw	brandplekribbelzwam	
			huiszwaluw	groot takmos	
			brandplekribbelzwam		
			groot takmos		